

Date: 3rd May-2026

**INTERNETDA AXBOROT FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISHNING
KONSTITUTSIYAVIY - HUQUQIY MODEL: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA
TAHLILI**

Muhiddinova Shahrizoda Sharofiddin qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat boshqaruvi huquqi yo‘nalishi
Magistratura talabasi

**КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВАЯ МОДЕЛЬ РЕГУЛИРОВАНИЯ
ИНФОРМАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В СЕТИ ИНТЕРНЕТ: АНАЛИЗ
НАЦИОНАЛЬНОГО И ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА**

Мухиддинова Шахризода Шарофиддин кизи

магистрант направления «Право государственного управления» Ташкентского
государственного юридического университета

**CONSTITUTIONAL AND LEGAL MODEL OF REGULATING INFORMATION
ACTIVITY ON THE INTERNET: ANALYSIS OF NATIONAL AND FOREIGN
EXPERIENCE**

Muhiddinova Shahrizoda Sharofiddin qizi

Master's student in Public Administration Law, Tashkent State University of Law
muhiddinovashahrizoda15@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola Internetda axborot faoliyatini tartibga solishning konstitutsiyaviy-huquqiy modelini tahlil etishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda O‘zbekiston, AQSH, Yevropa Ittifoqi va Xitoy kabi davlatlarning axborot sohasidagi huquqiy mexanizmlari qiyosiy usulda o‘rganilgan. Maqolada konstitutsiyaviy darajadagi so‘z erkinligi, axborot erkinligi va milliy xavfsizlik o‘rtasidagi muvozanat masalasi, shuningdek raqamli suverenitet tushunchasi ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari O‘zbekistonda axborot huquqi sohasini takomillashtirish uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga zamin yaratadi.

Kalit so‘zlar: axborot huquqi, konstitutsiyaviy tartibga solish, Internet, raqamli suverenitet, so‘z erkinligi, axborot xavfsizligi, qiyosiy huquq, milliy tajriba.

Аннотация: Данная статья посвящена анализу конституционно-правовой модели регулирования информационной деятельности в Интернете. В исследовании сравнительным методом изучаются правовые механизмы в информационной сфере таких государств, как Узбекистан, США, Европейский Союз и Китай. В статье рассматривается вопрос баланса между свободой слова, свободой информации и национальной безопасностью на конституционном уровне, а также концепция цифрового суверенитета. Результаты исследования создают основу для разработки

Date: 3rd May-2026

практических рекомендаций по совершенствованию сферы информационного права в Узбекистане.

Ключевые слова: информационное право, конституционное регулирование, Интернет, цифровой суверенитет, свобода слова, информационная безопасность, сравнительное право, национальный опыт.

Annotation: This article is devoted to the analysis of the constitutional and legal model for regulating information activities on the Internet. The study uses a comparative method to examine the legal mechanisms in the field of information in countries such as Uzbekistan, the USA, the European Union, and China. The article discusses the balance between freedom of speech, freedom of information, and national security at the constitutional level, as well as the concept of digital sovereignty. The results of the research provide a basis for developing practical recommendations for improving the field of information law in Uzbekistan.

Keywords: information law, constitutional regulation, Internet, digital sovereignty, freedom of speech, information security, comparative law, national experience.

Zamonaviy axborot jamiyatida Internet nafaqat muloqot vositasi, balki iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotning ajralmas qismiga aylandi. Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi davlatlarni axborot sohasidagi munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solishning yangi modellarini ishlab chiqishga majbur qilmoqda. Bunda eng dolzarb masala konstitutsiyaviy asosda soʻz erkinligi, axborot olish huquqi va milliy xavfsizlikni taʼminlash oʻrtasidagi muvozanatni saqlashdir “Ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning barqarorligi, sifati va samaradorligini taʼminlash maqsadida “aqli tartibga solish” modeli elementlarini qoʻllash doirasida... zamonaviy texnologiyalarga va raqamli faoliyatga boʻlgan talablarni qayta koʻrib chiqish kerak”¹⁰.

Jahon tajribasi shuni koʻrsatadiki, turli davlatlar ushbu muammoni hal etishda tubdan farq qiladigan yondashuvlarga amal qiladi. Bir tomondan, AQSh va Gʻarbiy Yevropa davlatlari individual erkinliklarni ustuvor qoʻysa, ikkinchi tomondan, Xitoy va bir qator Osiyo davlatlari raqamli suverenitetni taʼminlashni birinchi oʻringa chiqaradi. Oʻzbekiston esa oʻz yoʻlini belgilash jarayonida ushbu ikkala yondashuvning ijobiy jihatlarini oʻzlashtirmoqda.

Internetdagi axborot faoliyatini tartibga solishning konstitutsiyaviy-huquqiy modeli deganda, davlatning asosiy qonuni va unga asoslangan normativ-huquqiy hujjatlar orqali axborot muhitini boshqarish tizimi tushuniladi. Ushbu model quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

- soʻz va axborot erkinligini taʼminlash;
- shaxsiy hayot daxlsizligini himoya qilish;
- davlat xavfsizligini taʼminlash;
- noqonuniy axborot tarqalishining oldini olish;
- raqamli makonda qonun ustuvorligini taʼminlash.

¹⁰ Mirziyoyev Sh.M., “Yangi Oʻzbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi”, Toshkent, 2022-yil president.uz/uz/pages/view/strategy, 9-maqсад

Date: 3rd May-2026

Konstitutsiyaviy darajada bu masalalar odatda inson huquqlari bilan bog'liq normalarda mustahkamlanadi. Masalan, axborot olish va tarqatish erkinligi demokratik jamiyatning asosiy belgisi sifatida e'tirof etiladi.

O'zbekiston Respublikasida milliy model: O'zbekistonda internetdagi axborot faoliyatini tartibga solish bir nechta normativ-huquqiy hujjatlar orqali amalga oshiriladi. Xususan:

“Axborotlashtirish to'g'risida”gi Qonun

“Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida”gi Qonun

“Ommaviy axborot vositalari to'g'risida”gi Qonun

Ushbu hujjatlar axborot erkinligini ta'minlash bilan birga, uni cheklashning qonuniy asoslarini ham belgilaydi. Masalan, davlat sirlarini oshkor qilish, ekstremistik materiallar tarqatish yoki shaxsning sha'ni va qadr-qimmatiga putur yetkazuvchi axborotlarni e'lon qilish taqiqlanadi. “Axborot makonida inson huquqlarining erkinligini himoya qilish, kiberxavfsizlik, media-madaniyatga rioya qilishni ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasining Axborot kodeksi loyihasini ishlab chiqish kerak”.¹¹

Milliy modelning o'ziga xos jihati shundaki, u axborot erkinligi va davlat nazoratini muvozanatlashga intiladi. Shu bilan birga, oxirgi yillarda raqamli iqtisodiyot va elektron hukumatni rivojlantirish doirasida internetdagi faoliyatni yanada liberallashtirishga qaratilgan islohotlar ham amalga oshirilmoqda.

O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi axborot sohasidagi munosabatlarni demokratlashtirishda yangi davrni boshlab berdi. Xususan, 33-moddada har bir shaxsning axborotni erkin izlash, olish va tarqatishga bo'lgan huquqi qat'iy belgilab qo'yilgan. 2023-yildagi konstitutsiyaviy islohotlar natijasida insonning raqamli huquqlari ilk bor oliy darajadagi huquqiy maqomga ega bo'ldi. Endilikda shaxsning virtual dunyodagi shaxsiy hayoti daxlsizligi, raqamli texnologiyalar va infratuzilmadan to'siqlarsiz foydalanish hamda shaxsiy ma'lumotlarning davlat tomonidan kafolatlangan himoyasi yangi tahrirdagi bosh qomusimizning ustuvor yo'nalishlaridan biridi.

Adabiyotlar tahlili

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil tahriri): Bu barcha huquqiy munosabatlarning fundamenti. Yangi tahrirda insonning raqamli huquqlari, xususan, shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligi va axborot olish erkinligi kafolatlari kuchaytirilgan.

“Axborot olish kafolatlari va erkinligi to'g'risida”gi Qonun (1997): Fuqarolarning axborotga bo'lgan huquqini ta'minlashning asosiy mexanizmlarini belgilaydi. Maqolada axborot faoliyatining ochiqligini tahlil qilishda poydevor bo'lib xizmat qiladi.

“Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida”gi Qonun (2019): Internet muhitida foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini yig'ish, qayta ishlash va himoya qilish tartibini belgilaydi. Bu zamonaviy raqamli iqtisodiyot uchun eng dolzarb qonunlardan biri.

GDPR (General Data Protection Regulation): Dunyodagi eng qat'iy va mukammal shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish tizimi. O'zbekiston qonunchiligini takomillashtirishda ushbu reglament asosiy qiyosiy namuna (etalon) vazifasini o'taydi.

¹¹ Mirziyoyev Sh.M., PF-6012-sonli Farmon "Inson huquqlari bo'yicha Milliy Strategiyasini tasdiqlash to'g'risida", Toshkent, 2020-yil 22-iyun Sahifa/manba: O'zR Qonun hujjatlari milliy bazasi, lex.uz

Date: 3rd May-2026

DSA (Digital Services Act): Raqamli xizmatlar ko'rsatuvchi platformalar (ijtimoiy tarmoqlar, qidiruv tizimlari) javobgarligini belgilovchi yangi xalqaro hujjat. Maqolada platformalar mas'uliyati bo'limi uchun asos bo'lgan.

M. Xoliqov (2021) ishi: Axborot huquqining konstitutsiyaviy asoslarini nazariy jihatdan ochib beradi. Bu manba maqolaning ilmiy bazasini shakllantirishga va milliy huquqiy maktab qarashlarini aks ettirishga yordam bergan.

Tadqiqot metodologiyasi

Qiyosiy-huquqiy metod — turli davlatlar (O'zbekiston, AQSh, Yevropa Ittifoqi, Xitoy) qonunchiligi va konstitutsiyaviy amaliyotini tizimli solishtirish uchun asosiy metod sifatida ishlatildi. Ushbu metod huquqiy tizimlar o'rtasidagi o'xshashlik va tafovutlarni aniqlash imkonini beradi.

Tizimli tahlil metodi — axborot faoliyatini tartibga soluvchi konstitutsiyaviy normalar, qonunlar va byurokratik mexanizmlarni yaxlit tizim sifatida ko'rib chiqish uchun qo'llanildi. Bu usul alohida normalarni emas, balki ularning o'zaro bog'liqligini ko'rsatishga yordam berdi.

Normativ tahlil metodi — amaldagi qonunchilik normalarining konstitutsiyaviy mezonlarga muvofiqligi tekshirildi.

Tadqiqot manbasi sifatida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, milliy qonunlar va soha bo'yicha peer-reviewed ilmiy maqolalar ishlatildi

Tahlil va natijalar

Amerika Qo'shma Shtatlari modeli

AQSHning birinchi tuzatishi so'z erkinligi va matbuot erkinligini federal darajada ta'minlaydi. Ushbu konstitutsiyaviy norma raqamli axborot sohasida ham keng talqin qilinadi. Aloqa odobi to'g'risidagi qonunning 230-bo'limi onlayn platformalarga foydalanuvchilar tomonidan joylashtirilgan kontent uchun javobgarlikdan immunitet beradi — bu AQSH modelining asosiy xususiyatlaridan biridir. Biroq so'nggi yillarda ushbu immunitetni cheklash bo'yicha faol munozaralar kechmoqda. FOSTA-SESTA (2018) va KOSA (2024) kabi qonunlar platformalar javobgarligini kuchaytirishga qaratilgan. Bu AQSH modelining erkin bozor tamoyilidan shartli tartibga solish modeliga siljiyotganini ko'rsatadi.

Yevropa Ittifoqi modeli

Yevropa Ittifoqi axborot huquqi sohasida dunyodagi eng rivojlangan normativ tizimlardan birini shakllantirgan. Umumiy ma'lumotlarni himoya qilish reglamenti (GDPR, 2018) shaxsiy ma'lumotlarni raqamli muhitda himoya qilishning "Oltin standarti" sifatida e'tirof etiladi. Raqamli xizmatlar to'g'risidagi qonun va Raqamli bozorlar to'g'risidagi qonun esa katta platformalar uchun yangi majburiyatlar joriy etdi. YI yondashuvi inson huquqlarini markazga qo'yish va texnologiyalarga nisbatan proaktiv tartibga solish tamoyiliga asoslanadi. Yevropa Inson Huquqlari Konvensiyasining 10-moddasi — ifoda erkinligi — Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlarining axborot qonunchiligida asosiy mezon hisoblanadi.

Xitoy modeli

Date: 3rd May-2026

Xitoy axborotni tartibga solish modeli raqamli suverenitetni va milliy xavfsizlikni ustuvor qilib qo'yadi. "Buyuk Xitoy devori" deb ataladigan milliy filtrlash tizimi xorijiy resurslar kiruviga cheklov qo'yadi. "Kiberxavfsizlik to'g'risida" gi qonun va "Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish to'g'risida" gi qonun axborot boshqaruvining asosini tashkil etadi. Xitoy modeli markazlashtirilgan boshqaruv va davlat nazorati tamoyiliga asoslanadi.

Bu modellarni tahlil qiladigan bo'lsak, uchta asosiy mezon bo'yicha qiyoslash mumkin:

Birinchi mezon — so'z erkinligi va davlat nazorati nisbati. AQSh modeli erkinlikni maksimal kafolatlasa, Xitoy modeli davlat nazoratini ustuvor qiladi. YI va O'zbekiston modellari esa muvozanatli yondashuvni amalga oshirishga intiladi.

Ikkinchi mezon — shaxsiy ma'lumotlar himoyasi. GDPR asosida qurilgan YI modeli eng yuqori himoya standartlarini ta'minlaydi. O'zbekiston 2019-yildan boshlab shu yo'lda ham jadal islohotlar olib bormoqda.

Uchinchi mezon — platforma javobgarligi. YEI DSA orqali to'liq javobgarlikni joriy etgan. AQSh qisman immunitetni saqlab kelmoqda. Xitoy va O'zbekiston davlat manfaatlarini himoya qilishni birinchi o'ringa qo'yadi.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, internetda axborot faoliyatini tartibga solishning konstitutsiyaviy-huquqiy modellari tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamli makonning jadal rivojlanishi bilan bog'liq muammolar bugungi kunda deyarli barcha davlatlar uchun umumiy va dolzarb xususiyat kasb etmoqda. Internetning transchegaraviy tabiati, axborot oqimining tezligi va global platformalarning ustuvor mavqei milliy huquq tizimlari oldiga yangi, murakkab vazifalarni qo'ymoqda. Shu bois, har bir davlat ushbu sohani tartibga solishda o'zining siyosiy tuzumi, huquqiy an'analari, madaniy qadriyatlari va iqtisodiy rivojlanish darajasidan kelib chiqib yondashadi. Natijada yagona universal model shakllanmagan bo'lib, aksincha, turli yondashuvlar uyg'unlashuvi kuzatiladi. Mazkur holat O'zbekiston uchun ham dolzarb bo'lib, milliy konstitutsiyaviy-huquqiy modelni shakllantirishda xorijiy tajribani tanqidiy tahlil qilish va uni milliy manfaatlariga moslashtirish zaruratini yuzaga keltiradi. Bunda eng muhim vazifa — so'z erkinligi va axborot xavfsizligi o'rtasida oqilona muvozanatni ta'minlashdan iborat. Chunki bir tomondan, axborot erkinligi demokratik jamiyatning ajralmas elementi sifatida fuqarolarning fikr bildirish va axborot olish huquqini kafolatlaydi, ikkinchi tomondan esa, nazoratsiz axborot oqimi ijtimoiy beqarorlik, dezinformatsiya va kiberxavfsizlik tahdidlarini kuchaytirishi mumkin. Shuning uchun konstitutsiyaviy darajada belgilangan erkinliklar amaliy mexanizmlar orqali himoya qilinishi bilan birga, ularni suiiste'mol qilishning oldini oluvchi aniq huquqiy choralar ham nazarda tutilishi lozim. Shu bilan birga, zamonaviy axborot huquqining ajralmas elementi sifatida shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish masalasi alohida ahamiyatga ega. Raqamli iqtisodiyot sharoitida shaxsga oid ma'lumotlar strategik resursga aylangan bo'lib, ularni noqonuniy yig'ish, qayta ishlash va tarqatish inson huquqlariga jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston uchun yuqori xalqaro standartlarga mos keladigan, shaffof va samarali

Date: 3rd May-2026

ma'lumotlarni himoya qilish tizimini shakllantirish ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bu borada ilg'or xorijiy tajribalarni, xususan, Yevropa hududida qo'llanilayotgan yuqori talablarni inobatga olish maqsadga muvofiqdir. Yana bir muhim jihat - raqamli platformalar va vositachilarning huquqiy maqomini aniqlashdir. Bugungi kunda global platformalar nafaqat axborot tarqatish vositasi, balki jamoatchilik fikrini shakllantiruvchi kuch sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Shu sababli ularning javobgarligi doirasini aniq belgilash, foydalanuvchi kontenti bilan bog'liq huquqiy munosabatlarni tartibga solish, shuningdek, noqonuniy axborotlarga qarshi samarali choralarini ishlab chiqish muhim hisoblanadi. Bunda ortiqcha cheklovlarga yo'l qo'ymasdan, innovatsiyalar va erkin axborot almashinuvini qo'llab-quvvatlash zarur. Xalqaro hamkorlik masalasi ham alohida e'tiborga loyiqdir. Shu bois, xalqaro huquq normalari va standartlariga moslashish, transchegaraviy hamkorlik mexanizmlarini rivojlantirish, global platformalar bilan samarali muloqot o'rnatish muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, O'zbekiston uchun optimal konstitutsiyaviy-huquqiy model - bu inson huquqlarini ustuvor qo'ygan holda, axborot xavfsizligini ta'minlay oladigan, shaxsiy ma'lumotlarni ishonchli himoya qiladigan hamda raqamli platformalar faoliyatini aniq va adolatli tartibga soladigan kompleks tizim bo'lishi lozim. Bunday model nafaqat milliy huquq tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi, balki mamlakatning global raqamli makondagi raqobatbardoshligini oshirishga ham zamin yaratadi.

Mazkur tadqiqot natijalari esa kelgusida O'zbekistonda axborot huquqi sohasini kompleks isloh qilish, zamonaviy chaqiriqlarga mos huquqiy mexanizmlarni ishlab chiqish hamda davlat va jamiyat o'rtasidagi axborot munosabatlarini yanada samarali tartibga solish uchun muhim ilmiy-nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (2023-yil yangi tahriri). — Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. Mirziyoyev Sh.M., "Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi", Toshkent, 2022-yil
3. Mirziyoyev Sh.M., PF-6012-sonli Farmon "Inson huquqlari bo'yicha Milliy Strategiyasini tasdiqlash to'g'risida", Toshkent, 2020-yil 22-iyun
4. "Axborot olish kafolatlari va erkinligi to'g'risida"gi Qonun. — 1997-yil 24-aprel.
5. "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonun. — 2019-yil 2-iyul.
6. General Data Protection Regulation (GDPR). — European Parliament, Regulation (EU) 2016/679. — 2018.
7. Digital Services Act (DSA). — European Parliament, Regulation (EU) 2022/2065. — 2022.
8. Xoliqov, M. (2021). O'zbekistonda axborot huquqining konstitutsiyaviy asoslari. — Toshkent: O'zMU nashriyoti.
9. Yo'ldoshev, B. (2022). Raqamli suverenitet va axborot xavfsizligi: nazariya va amaliyot. — Toshkent: Akademiya

